

YANGI O'ZBEKISTON: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM

CONFERENCES.UZ 2023

DAVRIYLIGI: 2018-2023

DUNYO TARIXIDA KOSMOSGA
UCHGAN BIRINCHI INSON

Дунё Тарихи

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORVIY OLIY TA'LIM MUASSASALARI PROFESSOR-O'QITUVCHILARI, YOSH OLIMLAR, DOKTORANTLAR VA IQTIDORLI TALABALAR

TOSHKENT SHAHAR, AMIR
TEMUR KO'CHASI, PR.1, 2-UY.

+998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00

WWW.TAQIQOT.UZ
WWW.CONFERENCES.UZ

OKTYABR
№57

**ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН:
ИННОВАЦИЯ, ФАН
ВА ТАЪЛИМ
7-ҚИСМ**

**НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН:
ИННОВАЦИИ, НАУКА
И ОБРАЗОВАНИЕ
ЧАСТЬ-7**

**NEW UZBEKISTAN:
INNOVATION, SCIENCE
AND EDUCATION
PART-7**

ТОШКЕНТ-2023

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” [Тошкент; 2023]

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” мавзусидаги республика 57-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 октябрь 2023 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2023. - 22 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар «Харакатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган етти устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси мувофик;– илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари тахтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Ҳамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Хорижий тиллар факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Проф. Хамидов Мухаммадхон Ҳамидович «ТИИМСХ»

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
ЙЎЛИДАГИ ТАДҚИҚОТЛАР**

1. Boymirzayeva Nilufar Anvar qizi ERKIN VOHIDOV SHE'RIYATIDA HIS VA TUYG'ULARNING RANGIN CHIZGILARI.....	7
2. Муракаева Шахнозахон Хайруллаевна БЎЛАЖАК ҲАРБИЙ ЮРИСТЛАРГА ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎҚИТИШДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНГАН ХОЛДА ОЎЗАКИ НУТҚ КОМПЕТЕНСИЯСИНИ РИ- ВОЖЛАНТИРИШ	9
3. Муракаева Шахнозахон Хайруллаевна ҲАРБИЙЛАРНИ ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎҚИТИШДА ОЎЗАКИ НУТҚ КОМПЕТЕНСИЯ- СИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МУАММОЛАРИ	11
4. Xalimov Soloxiddin Samievich EDGAR ALLAN PO VA O'ZBEK ADIBLAR ASARLARIDA SEHRLI REALIZM, MA- JOZIY-PSIXOLOGIK USLUB TAHLILI	13
5. Dalieva Madina Khabibullaevna THEORETICAL ASPECTS OF STUDYING TERMINOLOGICAL VOCABULARY OF THE ENGLISH LANGUAGE.....	16
6. Dalieva Madina Khabibullaevna THE PLACE OF THE TERM IN THE LANGUAGE SYSTEM.....	18
7. Fayzullayeva Yulduzxon Xayrulla qizi THE ORGANIZATION AND IMPORTANCE OF ENGLISH-SPEAKING CLUB	20

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛИДАГИ ТАДҚИҚОТЛАР

ERKIN VOHIDOV SHE’RIYATIDA HIS VA TUYG’ULARNING RANGIN CHIZGILARI

Boymirzayeva Nilufar Anvar qizi

Terdu o’zbek filologiyasi sirtqi
ta’lim yo’nalishi 5-bosqich talabasi
Telefon:938951127
nilufarboymirzayeva8@gmail.com

ANNOTATSIYA.She’riyatda sher bo’lmoq har ijodkorga ham nasib qilavermaydi.Ammo hayotning zavq va shavqqa to’lgan timsolinio’z she’rlarida aks ettira olgan Erkin Vohidov ijod osmonida yuksak parvoz qilishdek baxtga sazovor bo’lgan desak mubolag’a bo’lmaydi.Ushbu maqolada ijodkorning kamalakdek rango-rang ijodiga razm solamiz.

KALIT SO’ZLAR.Erkin Vohidov,she’riyat,so’zga ta’rif,she’r,timsol,ohang,ijod mahsuli,hayot haqiqatlari,ko’ngil chizgilari.

She’rning o’zi to’rt satr
Demang uni mo’rt satr
Shoir odam o’zini

To’rt satrda ko’rsatur deya o’z she’rlarida oz so’zda ko’p ma’nolarni aks ettirgan ijodkor Erkin Vohidov iste’dodli shoirlarimizdan biri edi.U so’zning nozik tagma’nolarini ham angelayolgan hamda anglata olgan nazm sohibi edi.Uning so’z haqidagi fikrlariga quloq solsak.Uning “So’z latofati” kitobidagi “So’z haqida so’zlashamiz” rukni ostida berilgan jumlar naqadar haqqoniy . “Olamni oxirigacha anglab bo’lmaganidek,Sozning ham tubiga yetish imkonsizdir. Biz ko’zlamok,ko’zikmok,ko’zguning ko’zdan kelib chiqishini bilamiz,lekin ko’z nima sababdan ko’z deyilganini,nega uni birov ayn,birov chashm,birov glaz,birov ay deb atashini bilmaymiz. Biz faqat farazlar qilamiz,asil haqiqat esa sirlar ummoni tubida yotibdi.Lekin baribir tinchimas idrok egasi bo’lgan odamzot g’avvos bo’lib bu ummon ostini kezadi,kashfiyotlari ham cheksizdir. Lekin o’ylasam,izlanishlarimiz kabi g’ofilligimiz-da poyonsiz ekan.So’zni eshitamiz,so’zlashni qotiramiz,lekin so’z mag’zini chaqish aksar xayolimizga kelmaydi.”Rostan ham,ijodkor she’rlarida har bir so’zni o’z o’rnida qo’llay olgan.U she’r zamonaviy bo’ladimi yoki hazilomuz farqi yo’q.U she’r zamonaviy bo’ladimi yki mumtoz farqi yo’q.Hammasi birday betakror,birday ta’sirchan.Ayniqsa,bu borada mening diqqatimni tortgan eng sevimli kitobim shoir qalamiga mansub “Muhabbat” deb nomlanuvchi bebaho asardir.Qanchalar go’zal misralar...Ularni o’qiy boshlashi bilan inson o’zini unutadi-yu go’yo she’rga qo’shilib ketayotganday his qiladi. Jumlar,iboralar,qofiyalar...Barchasida qandaydir musiqiy ohanglar jilosi bordek.Go’yoki shoir she’rlarini qo’li bilan emas,ko’ngli bilan yozgandek.Masalan,uning “Kuy avjida uzilmasin tor” she’rini oladigan bo’lsak.

Kuy avjida uzilmasin tor
She’r yarmida sinmasin qalam
Yashab bo’lmay umrini zinhor
Bu dunyodan ketmasin odam

Inson bu hayotga,uning shodliklariga to’ymasdan turib,o’z orzulari ro’yobini ko’ra olmasdan dunyodan erta ko’z yumishini shoir kuyning avj nuqtasiga yetganda tor iplarining bexosdan uzilishiga,ilhom bilan yozilayotgan she’r endi yuqori cho’qqisiga chiqqanda qalamning sinib ketishiga o’xshatilmokda.Ajoyib o’xshatish...

Qo'ldan tushib sinmasin qadah,
Lab tekkanda to'kilmasin may
To'xtamasin urib turgan qalb
Boshlab qo'ygan qo'shig'i bitmay.

Insonning hayotni sevuvchi qalbi o'zi boshlab qo'ygan qo'shiqni tugatmasdanoq urishdan to'xtamasin.

8 misradan iborat she'rda hayot haqiqatlari shunchalar go'zal ifodalanganki, ta'rifi til o'zida she'r aslida o'lim haqida. Insonning bevaqt hayotdan ko'z yumishi haqida-yu ammo so'zlar juda ham chiroyli qo'llanganidan va va tanlanganidan o'qilganda insonga xush yoqadi. Bu she'rda qorishiq tuyg'ularning kamalak misol ranglarga boy manzarasi bordek.

“Muhabbat” kitobidagi she'rlar mavzusi ham xilma-xil va takrorlanmas. Shoirning bu ijod namunasida ekskavatordan tortib koinotgacha bo'lgan mavzular qalamga olingan. Uning aksar she'rlari mashhur xonandalar tomonidan kuyga solingan. Bu bejizga emas albatta. She'r qo'shiqqa aylanishi uchun ham she'rning o'zida ohanglar xilma-xilligi bo'lishi kerak. Shoirning ijodida sadoqat, mehr, rashk, ishonch tuyg'ulari qalamga olinar ekan, bu hislarning zalvori o'quvchini ham hayron qoldirishi shubhasiz. Ushbu fikrlar nazm shaydosibo'lgan shoirning ijodi haqida qisqalikdan iborat mulohazalar. Bu fikrlar uning nazm deb atalmish dengizidan bir tomchi xolos. Uning she'riyati bir ummon misoliki, to'lqinlari o'qiguvchilarni ham mudom to'lqinlantirib turadi. Shoir ijodiga ehtirom qalblarimizda mangu yashaydi va uning ijodi yosh shoirlarimizning yangi ijodida yo'lchi yulduz vazifasini o'taydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Erkin Vohidov “So'z latofati” kitobi.
2. Erkin Vohidov “Muhabbat” kitobi.

БЎЛАЖАК ҲАРБИЙ ЮРИСТЛАРГА ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎҚИТИШДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНГАН ХОЛДА ОЎЗАКИ НУТҚ КОМПЕТЕНСИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Муракаева Шахнозахон Хайруллаевна
Ўзбекистон Республикаси жамоат
хавфсизлиги университети

“Ўзбекистон Республикаси олий таълимнинг янги Давлат таълим стандартининг асосий таркибий қисмларидан бири кадрлар тайёрлашнинг амалий кўникмаларга, билимларни қўллаш қобилиятига, ўз лойиҳаларини амалга оширишга қаратилганлигидир. Таълим жараёни амалиётида бундай ёндашув одатда компетентсия деб аталади. Компетентсияга асосланган ёндашув - бу таълим жараёнини тадқиқ қилиш, лойиҳалаш ва ташкил этишга ёндашув бўлиб, унинг асосий тоифаси “компетентлик” тушунчаси ҳисобланади¹.

Таълим соҳасидаги компетентсия самарадорлигининг асосий мезони ва таълим жараёнини муваффақиятли ривожлантиришнинг асоси бўлиб, бу, ўз навбатида, Ўзбекистон Республикасида таълимга компетентсияга асосланган ёндашув позитивиясини мустаҳкамлайди. Компетентсияга асосланган ёндашув инсоннинг берилган касбий вазифа шароитида ҳаракат қилиш қобилияти ва тайёргарлиги сифатида қараладиган таълим натижасига эътибор қаратишга имкон беради.

Бугунги кунда терминологияда бу тушунчаларнинг аниқ талқини мавжуд эмас ва улар кўпинча синонимлар сифатида қаралади. Бироқ, “компетентлик” атамаси ўзига хос таркибий қисмларни ўз ичига олган умумий тушунча сифатида кўриб чиқирилиши керак.²

Компетентсия - бу «объектлар ва жараёнларнинг маълум доирасига нисбатан аниқланган ва уларга нисбатан сифатли самарали ҳаракат қилиш учун зарур бўлган ўзаро боғлиқ шахс фазилятлари (билимлар, қобилиятлар, кўникмалар, фаолият усуллари)», компетентсия эса - бу «шахснинг тегишли ваколатларга эга бўлиши, эғалиги, шу жумладан унинг унга ва фаолият предметига шахсий муносабати».³

Худди шундай нуқтаи назарни Ю.В. Комендровская компетентсияни «мутахассиснинг ўз фаолияти тажрибаси билан белгиланадиган фазилятлар тўплами» деб ҳисоблайди. Унинг фикрича, компетентсия компетентсиядан келиб чиқадиган тушунча бўлиб, шахснинг билим, кўникма ва малакаларини қўллаш соҳасини билдиради. Ваҳоланки, компетентсия уларнинг умумийлигини ифодаловчи семантик бирламчи категориядир.⁴

Бизнинг ишимизда компетентсия дарс давомида олинган билим, кўникма, малакалар мажмуи бўлиб, ўқитишнинг мазмунли таркибий қисмини ташкил қилади, деган фикрдамиз. Компетентсия - бу «муайян соҳада ташқи дунё билан самарали алоқа қилиш қобилиятини таъминлайдиган ва бунинг учун зарур бўлган ваколатларга боғлиқ бўлган мураккаб шахсий ресурс».⁵

Шуни таъкидлаш керакки, «тизимли неоплазма сифатида компетентсия бир кечада пайдо бўлиши мумкин эмас».⁶ Компетентсияга асосланган ёндашув доирасида таълим мақсадларига эришиш учун нафақат ўқитувчи, балки ўқувчи томонидан ҳам узоқ муддатли меҳнат талаб этилади. А.А. Шехонин ва В.А. Тарлиқовнинг сўзларига кўра, “компетентсияларни ўзлаштириб бўлмайди, уларни ўқувчиларда билим, кўникма, малакаларни эгаллаш ва

1 Ўзбекистон Республикасининг таълим тўғрисидаги қонуни. Қонунчилик палатаси томонидан 2020-йил 19-майда қабул қилинган. Сенат томонидан 2020-йил 7-августда тасдиқланган. [Электрон ресурс]: [хтпс://lex.uz/ru/doss/5013009](http://lex.uz/ru/doss/5013009) (кириш санаси 09.15.2020)

2 Гиренюк Г.А. Россия Федерал Жазони ижро этиш хизматининг суд институти мактаби курсантлари ўртасида коммуникатив компетентсияни шакллантириш хусусиятлари // Россия Фанлар академиясининг Самара илмий марказининг янгилликлари, 14-жилд, № 2 (2), 2012 йил. 305-308-бетлар.

3 Хуторский А.В. Асосий компетентсиялар таълимнинг шахсга ёъналтирилган парадигмасининг таркибий қисми сифатида // Халқ таълими. 2003. Но 2. 58-64-бетлар.

4 Комендровская Ю.Г. Референт таржимоннинг касбий малакаси масаласи тўғрисида // Бугунги кунда олий таълим. 2010. Но 5. Б. 38-42.

5 Милруд Р.П. Тил ўрганиш компетентсияси // Мактабда чет тиллари. 2004. Но 7. Б. 30-36.

6 Старшинова Т.А., Иванов В.Г. Компетентсияни ривожлантириш учун асос сифатида интеграл ёндашув // Россияда олий таълим. 2009. Но 8. Б. 154-156.

шахсий фазилатларни ривожлантириш асосида шакллантириш мумкин”.¹ Биз, ўз навбатда, компетентсия бу ўқувчи эришган нарсадир ва маълум бир компетентсияларнинг шаклланиш даражаси билан тавсифланади, деб ҳисоблаймиз.

Бизнинг нуктаи назаримиздан, бўлажак ҳарбий юристларга чет тилини ўргатишда компетенцияга асосланган ёндашувга эътибор бериш чет тилининг коммуникатив компетенциясини шакллантиришни ўз ичига олади, бошқача айтганда, она тилида сўзлашувчилар риоя қиладиган лингвистик ва ижтимоий қоидаларни ҳисобга олган ҳолда, талабанинг турли хил ижтимоий жиҳатдан аниқланган вазиятларда оғзаки мулоқотга ички тайёргарлиги ва қобилияти.

Бўлажак ҳарбий юристларга чет тилини ўргатишда оғзаки нутқ компетенцияси - бу тил тизими ва унинг бирликлари, уларнинг тузилиши ва нутқдаги фаолияти, мақсад тилида фикрни шакллантириш ва бошқаларнинг мулоҳазаларини тушуниш усуллари тўғрисидаги билимлар тўплами. она тилида сўзлашувчиларнинг маданий хусусиятлари, ҳар хил турдаги нутқларнинг ўзига хос хусусиятлари; Бу тил ўқувчининг нутқ фаолиятининг ҳар хил турлари орқали мулоқот қилиш, тергов ва суд жараёнида ҳал қилинадиган коммуникатив вазифаларга мувофиқ, айниқса, профессионал юридик атамалардан моҳирона ва ўткир фойдаланиш билан тушуниш, изоҳлаш ва изчил баёлотлар яратиш қобилиятидир.²

Адабиёт

1 Ўзбекистон Республикасининг таълим тўғрисидаги қонуни. Қонунчилик палатаси томонидан 2020-йил 19-майда қабул қилинган. Сенат томонидан 2020-йил 7-августда тасдиқланган. [Электрон ресурс]: [хтгпс://lex.uz/ru/doss/5013009](http://lex.uz/ru/doss/5013009) (кириш санаси 09.15.2020).

2 Гиренюк Г.А. Россия Федерал ижро этиш хизматининг суд институти мактаби курсантлари ўртасида коммуникатив компетенцияни шакллантириш хусусиятлари // Россия Фанлар академиясининг Самара илмий марказининг янгиликлари, 14-жилд, № 2 (2), 2012 йил. 305-308-бетлар.

3 Комендровская Ю. Г. Референт таржимоннинг касбий малакаси масаласи тўғрисида // Бугунги кунда олий таълим. 2010. Но 5. Б. 38-42.

4 Милруд Р.П. Тил ўрганиш компетенцияси // Мактабда чет тиллари. 2004. Но 7. Б. 30-36.

5 Муракаева Ш.Х. Дисс. “Бўлажак ҳарбий ҳуқуқшуносларга инглиз тилини ўргатишда интерфаол усуллардан фойдаланган ҳолда оғзаки нутқ компетенциясини ривожлантириш”, Тошкент, 2023 йил.

6 Старшинова Т.А., Иванов В.Г. Компетенцияни ривожлантириш учун асос сифатида интеграл ёндашув // Россияда олий таълим. 2009. Но 8. Б. 154-156.

7 Хуторский А.В. Асосий компетенциялар таълимнинг шахсга ёъналтирилган парадигмасининг таркибий қисми сифатида // Халқ таълими. 2003. Но 2. 58-64-бетлар.

8 Шехонин А.А., Тарликов В.А. Университет тармоғи муҳитида ваколатларни баҳолаш // Россияда олий таълим. 2009. Но 9. 17-24-бетлар.

1 Шехонин А.А., Тарликов В.А. Университет тармоғи муҳитида ваколатларни баҳолаш // Россияда олий таълим. 2009. Но 9. 17-24-бетлар.

2 Муракаева Ш.Х. Дисс. “Бўлажак ҳарбий ҳуқуқшуносларга инглиз тилини ўргатишда интерфаол усуллардан фойдаланган ҳолда оғзаки нутқ компетенциясини ривожлантириш”, Тошкент, 2023 йил.

ҲАРБИЙЛАРНИ ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎҚИТИШДА ОЎЗАКИ НУТҚ КОМПЕТЕНСИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МУАММОЛАРИ

Муракаева Шахнозахон Хайруллаевна

Ўзбекистон Республикаси жамоат
хавфсизлиги университети

“С. Д. Пивкиннинг фикрича, нутқ мулоқотнинг оғзаки шакли бўлиб, у тил воситалари орқали маълумотлар билан алмашади, алоқа ва ўзаро тушуниш ўрнатади ва сўзловчининг коммуникатив ниятига мувофиқ суҳбатдошга таъсир қилади. Нутқнинг характерли хусусиятлари спонтанлик, вазиятлилик, ҳиссий мазмун, шунингдек ташаббускорлик бўлиб, улар биргаликда нутқнинг ушбу шаклини ҳар қандай чет тилини ўрганиш жараёнида энг қийинларидан бири бўлиб саналади. Шу муносабат билан, нутқи ривожлантириш жараёнида ўқитувчи турли характердаги кўплаб қийинчиликларга дуч келади, уларни энгиб ўтиш машғулотнинг якуний мақсадига эришиш, яъни коммуникатив компетентсияни ўзлаштириш учун зарурдир.¹

Кўплаб тадқиқотчилар профессионал кадрлар тайёрлаш жараёнини касбий компетентсияларни эгаллашга ёъналтириш умумий қабул қилинган тенденциядан фарқли ўларок, биринчи навбатда, нутқ компетентсияларини ўрганишнинг фундаментал аҳамияти тўғрисида ҳулосага келишмоқда. Шундай қилиб, жиддий статистик тадқиқотни ташкил этган таниқли Ғарбнинг Leadership IQ консалтинг гуруҳининг маълумотларига кўра, 81% ҳолларда менежерлар ва юқори малакали мутахассислар шахсий сабабларга кўра ва атиги 11% ҳолларда профессионал қобилиятсизлик туфайли муваффақиятсизликка учрайди. Ушбу тадқиқот натижаларига кўра, лавозимнинг мураккаблиги ва унинг даражасининг ошиши билан касбий компетентсияларнинг улуши пасаяди ва нутқ компетентсиялари ошади. Шу муносабат билан, В. И. Байденконинг сўзларига кўра, ҳозирги вақтда ташкилот ичидаги ходимларни ишга олиш, бошқа жойга кўчириш, кўтариш ва уларни ривожлантиришда оғзаки ва нутқий компетентсия жуда муҳим жиҳатга айланмоқда.² Бугунги кунда жамиятнинг замонавий талабларига жавоб бериш учун инсон ўзини ва ҳаётий фаолиятини, жумладан, касбий фаолиятини доимий равишда такомиллаштириб бориши керак. Бундай ривожланиш ва ўз-ўзини ривожлантиришнинг энг муҳим шарт ва воситаси таълимдир. Г.В. Голубнинг сўзларига кўра, замонавий таълим тизими тобора интеграциялашган, кўп босқичли ва кўп босқичли бўлиб, ўқитиш, шахсий ва касбий ривожланиш учун янги, қўшимча имкониятларни назарда тутаяди.³

Бизнинг фикримизча, қийинчиликларнинг хилма-хиллиги уларни турли омиллар билан боғлаш мумкинлигини кўрсатади ва шунинг учун турли мезонларга мувофиқ турлича таснифланиши мумкин. Шундай қилиб, нутқни ўрганишдаги қийинчиликларни ташқи шароитларга қараб субъектив - курсантнинг ўзига тегишли ва объектив қийинчиликларга бўлиш мумкин. Субъектив қийинчиликлар қуйидагиларда намоён бўлади:

- курсантнинг психологик ва ҳиссий ҳолати;
- эга бўлган тил, маданий, минтақавий ва бошқа билимлар миқдорида.

Бошқача қилиб айтганда, субъектив қийинчиликлар ташқи таълим муҳити шароитидан қатъи назар, ҳар қандай шароитда пайдо бўлиши мумкин. Шундай қилиб, ушбу гуруҳнинг муаммоларини бартараф этиш жуда қийин, чунки ўқитувчи турли соҳаларда кенг кўламли билимларни тўлиқ эгаллаши керак: ижтимоий, ривожланиш, педагогик психология, чет тилини ўқитиш усуллари, тўғридан-тўғри ўқитиладиган тилни билиш. Бундан ташқари, бизнинг фикримизча, бундай характердаги муаммоларни ҳал қилиш учун курсантнинг ўқув жараёни ҳақидаги тажрибасидан хабардор бўлиш учун ўқитувчи ва тингловчилар

1 Пивкин С. Д. Муаммоли таълим техник университетда менежерни касбий ёъналтирилган тайёрлаш-ни моделлаштириш усули сифатида: дис. ...канд. пед. Фанлар: 13.00.08. - Қозон, 2000. - 268 б.

2 Байденко В.И. Ваколатлар: компетентсияга асосланган ёндашувни ўзлаштириш / В.И. Биденко // «Россия Болония жараёнида: муаммолар, вазифалар, истикболлар» услубий семинар материаллари. – М.: Тадқиқот маркази, 2004 й.

3 Голуб Г.В., Перелёгина Э.А., Чуракова О.В. Лойиҳа усули - компетентсияга асосланган таълим технологияси. Самара, 2006. 6-7-бетлар.

ва курсантлар билан индивидуал равишда яқин ҳамкорликни талаб қилади. Идеал ҳолда, ўқитувчи ҳар бир курсантнинг оиласидаги вазиятни ҳам ҳисобга олиши керак, чунки оиладаги ҳиссий муҳит унинг ўзини ўзи англашига, ўзини ўзи қадрлаш даражасига, ўқишга бўлган мотивациясига бевосита таъсир қилади. умуман ўқитишнинг мақсад ва вазифаларига эришиш сифатида.^{1”2}

АДАБИЁТ

1. Биденко В.И. Компетентсиялар: компетентсияга асосланган ёндашувни ўзлаштиришга қаратилган / В.И. Биденко // «Россия Болония жараёнида: муаммолар, вазифалар, истиқболлар» услубий семинар материаллари. – М.: Тадқиқот маркази, 2004 й.
2. Голуб Г.В., Перелыгина Э.А., Чуракова О.В. Лойиҳа усули - компетентсияга ёъналтирилган таълим технологияси. Самара, 2006. 6-7-бетлар.
3. Макарова Л.Н., Шаршов И.А. Олий мактаб ўқитувчисининг малакасини ошириш: ўз-ўзини ривожлантириш ва компетентсия // Москва шаҳар педагогика университети ахборотномаси. Серия: Педагогика ва психология. 2012. Но 2. 43-52-бетлар.
4. Пивкин С. Д. Техник университетда менежерни касбий ёъналтирилган тайёрлашни моделлаштириш усули сифатида муаммоли таълим: пед. Фанлар: 13.00.08. - Қозон, 2000. - 268 с.
5. Романчук В. О. Чет тилини ўқитиш жараёнида ҳарбий университет курсантларининг интеллектуал ва ижодий салоҳиятини ривожлантиришнинг моҳияти ва ўзига хослиги // Фан ва таълимнинг замонавий муаммолари. - 2015. - Но 5. - Б. 420.

1 Романчук В. О. Чет тилларини ўқитиш жараёнида ҳарбий университет курсантларининг интеллектуал ва ижодий салоҳиятини ривожлантиришнинг моҳияти ва ўзига хослиги // Фан ва таълимнинг замонавий муаммолари. - 2015. - Но 5. - Б. 420.

2 Муракаева Ш.Х. Дисс. “Бўлажак ҳарбий ҳуқуқшуносларга инглиз тилини ўргатишда интерфаол усуллардан фойдаланган ҳолда оғзаки нутқ компетенциясини ривожлантириш”, Тошкент, 2023 йил.

EDGAR ALLAN PO VA O‘ZBEK ADIBLAR ASARLARIDA SEHRLI REALIZM, MAJOZIY-PSIXOLOGIK USLUB TAHLILI

Xalimov Soloxiddin Samievich
QarDU mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ingliz adabiyotining yirik vakili Edgar Allan Po nasrida sehrli realizmga xos sirlilik, g‘aroyiblik majoziy-psixologik uslubda, yuksak saviyada badiiy ifodalanadi. Bu borada o‘zbek hikoyachiligida ham juda ko‘p asarlar yaratilganligini maqolada tahliliga tortilgan asarlar misolida ko‘rishimiz mumkin.

Kalit so‘zlar: sehrli realizm, majoziy-psixologik uslub, vabo epidemiyasi, syujet, kinoyaviy-majoziy, ijtimoiy-psixologik rakurs, mushtaraklik, psixologik pafos, hamnafaslik, sarguzasht-detektiv adabiyot.

Annotation: In the prose of the great representative of English literature, Edgar Allan Poe, the mystery and strangeness characteristic of magical realism is artistically expressed in a figurative and psychological style at a high level. In this regard, we can see that a lot of works have been created in Uzbek storytelling in the example of the works analyzed in the article.

Key words: magical realism, metaphorical-psychological style, cholera epidemic, plot, ironic-metaphorical, social-psychological angle, commonality, psychological pathos, empathy, adventure-detective literature.

Аннотация: В прозе великого представителя английской литературы Эдгара Аллана По загадочность и странность, характерные для магического реализма, художественно выражены в образно-психологической манере на высоком уровне. В связи с этим мы можем видеть, что на примере анализируемых в статье произведений создано немало произведений в узбекском сказительстве.

Ключевые слова: магический реализм, метафорически-психологический стиль, эпидемия холеры, сюжет, иронико-метафорический, социально-психологический ракурс, общность, психологический пафос, эмпатия, приключенческо-детективная литература.

Yevropa adabiyotshunosligida rivojlangan komparativistika tekshirish usuli jahon adbiyoti namunalarini g‘oyaviy, badiiy, falsafiy, shakliy obrazlar o‘rtasida erkin qiyoslash tajribasini to‘plaganligi har bir adabiy asarning notakrorligini aniqlashga yordam beradi. Bu jihatdan jahon sarguzasht-detektiv adabiyotining majoziy-psixologik uslubining taniqli namoyondasi Edgar Allan Po ijodining navqiron o‘zbek yozuvchilarining yaratmalari bilan mushtaraklik kasb etishini ham kuzatish mumkin. Edgar Poning sof majoziy psixologik pafosdagi “Maxluq” hikoyasi Nyu York shahrida vabo epidemiyasining quturgan voqeligi asosiga qurilgan bo‘lib, bosh qahramon ilm bilan shug‘ullanuvchi yaqin bir qarindoshining taklifi bilan Gudzon daryosi sohilidagi hashamatli kottejda yashay boshlaydilar. Muallifning maroqli talqiniga ko‘ra, dahshatli epidemiyadan ancha olisda bo‘lgan daryo sohili maroqli hordiq chiqarish, sayr qilish, baliq ovlash, cho‘milish, yoqimli musiqa tinglash uchun ancha qulay sharoitga ega edi. Garchi bu ikki kishi yaqinlaridan ajralib o‘z jonlarini asrash uchun o‘zlarini xilvat joyga olgan bo‘lsalar ham, ko‘ngillari aslo tinchimaydi. Olisdan kelayotgan o‘lim xabarlarini, turli noxushliklar bilan to‘la axborotlardan dahshatli o‘lim nafasini sezib o‘ta talvasada yashaydilar. Ularning yuraklari o‘lim xabarlaridan muzlab qolish darajasida bezovtalik kechinardi.

Psixolog yozuvchi mazkur vabo epidemiyasi, bu dahshatdan qochib o‘zlarini chetga olgan ikki kishining qalb kechinmalari, xavotirlari, qo‘rquvlari jarayonida xarakterlar evolyusiyasining ijtimoiy sharoit taqozosiga ko‘ra naqadar baland-past tarzda rivojlanib borishini o‘tkir ruhiy tahlillar orqali badiiy tasvirlay olgan.

Hikoyaning chinakam ijtimoiy-psixologik rakurs bilan bog‘langanligi, o‘sha ko‘ringan dahshatli maxluq ular o‘tirgan uyning derazasi orqa tomonida o‘rgimchak qurgan to‘ri bo‘ylab harakatlanayotgan jonot ekanligi ma‘lum bo‘ladi. Favqulodda va kutilmagan voqelik talqinlari ustasi Edgar Allan Po bu bilan “qo‘rqqanga qo‘sha ko‘rinar” kabi xalq naqliga asoslanib, vabodan, uning o‘lim dahshatidan qo‘rqib oilasini tashlab, ovloq joyga ketgan ikki yigitning kichik o‘rgimchakni ulkan maxluq shaklida tasavvur qilib, behuda vahimaga berilganliklarini o‘tkir kinoyaviy, psixologik yo‘nalishda fosh qiladi.

Edgar Poning sehrli realizm asosida yozilgan hikoyasiga hamohang va usluban yaqin asarlar

o‘zbek adabiyotida ham mavjud. Masalan, yangi shakliy-uslubiy va tasviriy izlanishlari bilan alohida ajralib turadigan Xurshid Do‘stmuhammadning ramziy-majoziy “Jajman” hikoyasi va “Bozor” romanida jamiyatdagi ijtimoiy muammolar qalamga olingan. Har ikkala asarda Jajman qadriyatlar oyoqosti bo‘lgan, insoniylik zavolga yuz tutayotgan, mehr-oqibat, samimiylilik, halollikdan shafqatsizlik, ikkiyuzlamachilik, manfaatparastlik ustunlik qila boshlagan nafs timsoli. Bozorda paydo bo‘lgan va undagi hamma narsani o‘z domiga tortadigan jajmanni o‘ldirish imkonsiz, agar u o‘ldirilsa uning o‘rniga yana va yana boshqasi paydo bo‘laveradi. Jajman negadir bozordagi halol, insofli sotuvchilarning narsalariga daxl qilmaydi. Inson o‘z nafsini o‘ldira olmaydi, uni nazorat qilishi mumkin, nafs ammoranining o‘rnini undan kuchliroq bo‘lgan narsa bilan to‘ldirish mumkin. “Bozor”da ham, “Jajman”da ham Zar bobo, oqsoqol singari “bozorni tanigan”, uning mohiyatini anglab yetgan zotlar jajmanni daf qilib bo‘lmasligini ta’kidlashadi. Olomon esa uni chopib tashlash, yoqib yuborish kabi turfa xil yo‘llar bilan undan qutulishni taklif qiladi. Ko‘rinadiki, jajman masalasida bozor ahli ikki guruhga ajraladi. Bu ma’naviyat va jaholat, g‘aflat va ogohlik, nafis va qanoatni tanlagan kishilar timsolidagi jamiyat ramzi bo‘lib, uning zavoli o‘z ichida unib-o‘sadi. Jajman tasodifan paydo bo‘lgan yoki qaerdandir kelgan maxluq emas, u bozordagi tim devorlari orasidan sizib chiqadigan shilimshiq maxluq. Jajman bozordagilarning yolg‘on, ko‘zbo‘yamachilik, birovning haqini yeyishdan qo‘rqmasliklari, nosamimiy, tili va dili boshqaligidan paydo bo‘lgan maxluq. Bozordagi nosog‘lom muhit, chigal vaziyat, sharoit tufayli u ichdan yemirilishni boshlaydi. Jamiyat va inson munosabatlari, ularning o‘zlarini tutishlari, tana va ruh o‘rtasidagi muvozanat turli rakurslarda ko‘rsatilgan mazkur asarlarda xarakter evolyusiyasining badiiy psixologiyasi realistik va sehrli realizmga xos tasvirlar orqali ko‘rsatiladi.

Sehrli realizm orqali E.Po ham, X.Do‘stmuhammad ham kishilar ongi va ongostidagi fikrlar nafaqat ularning taqdirini, balki jamiyatning ertasini belgilashini ochib beradi.

Hayot haqiqati, - deb yozadi, Ch.Aytmatov kitobxonlarni ovutadigan ertak emas, balki ularning ko‘zlarini ochib qo‘yadigan achchiq, shafqatsiz saboqdir... Jamiyat kishilar taqdiri uchun javobgardir, odamning tuban ketishiga muayyan shart-sharoit ta’sir ko‘rsatadi. Ijodkor esa bunga befarq qarashi mumkin emas¹

Hikoyada reallik va noreallik parallel ko‘rsatiladi, sehrli realizmga xos sirlik, g‘aroyiblik orqali muallif konsepsiyasi chuqur va keng ko‘lamda aks etadi. X.Do‘stmuhammadning “Jajman”, I. Sultonning “Avliyo” hikoyalarida ham E.Po ijodining ta’sirini sezish mumkin.

Edgar Allan Poning “Mashhurlikning intihosi” nomli kinoyaviy-majoziy xarakterdagi hikoyasi qahramoni o‘zini dunyoning eng mashhur kishilaridan biri deb biladi. Robert Jons deyilgan bu yigit hali tetapoya qila boshlagan vaqtlarida ham ikkala qo‘li bilan burnini cho‘zib o‘ynashni doimiy odatiga aylantirgan. Onasi uning shum qilg‘ini ma’qullab, buni bolaginasining yorqin kelajagi bilan bog‘liq belgi deb bilardi, otasi ham bu qilg‘ilikdan ko‘zlari yoshlanib quvonadi. Hech vaqt o‘tmay bolakayni xonasi burunshunoslikka oid ko‘plab kitoblar bilan to‘lib-toshib ketadi, natija shunday bo‘ladiki, bolakay hali ancha yoshligidan burunshunoslik nazariyasini ancha mukammal o‘zlashtirib oladi. Hatto qisqa vaqtda bu borada ulkan ilmiy salohiyatga erishadi. Bolakay tinmay burnini cho‘zish mashqlariga berilgan bo‘lib, burni tobora kattalashib borardi.

Kunlardan bir kuni otasi undan kelajakdagi maqsadlarini so‘raydi. Bolakay esa hali burunshunoslikdagi mashg‘ulotlarim tugagani yo‘q, deya salmoqli javob qaytaradi. Otasining burunshunoslik nima o‘zi degan savoliga bolakay balandparvozlik bilan “ser, bu burun haqidagi muhim fan”, – deya javob beradi. Otasi bolakayni ko‘cha tomon boshlab “sen, ilmning cho‘qqisini zabt etibsan, buyog‘iga faqat o‘zing uchun qayg‘ur, burningni shamollardan asra”, – deya uni el ichiga borishga da’vat qiladi. Bolakay qisqa vaqtda burunshunoslikka oid qo‘llanma ham yozadi, bu qo‘llanma nashr qilinishi bilanoq qo‘lma-qo‘l bo‘lib ketadi. Bu qo‘llanmani mamlakatdagi ilm dargohlaridagi taniqli olimlar tan olib, ko‘klarga ko‘tarib maqtay boshlaydilar. Burunshunos bolakay erka tantiq xonimlarning talabiga binoan katta burnining suvratini chizdirib, ularga sovg‘a qilish uchun mashhur rassomning oldiga boradi. Tayyor bo‘lgan burun suvrati nihoyatda yuqori narxlar bilan baholana boshlaydi. Burunshunos olim bu suratini 99 marta qayta-qayta nashr etilgan “Burunshunoslik” kitobi bilan birga mamlakat podshosiga sovg‘a qilib yuboradi. Buning natijasida zoti oliylari burunshunos olimni saroy ziyofatiga taklif qiladi. Saroyga mamlakatning eng hurmatli olimlari, balandmaqom arboblari jam bo‘lishadi. Bu olamshumul insonlar fan olamida kutilmagan yangilik bo‘lgan ulkan burun muallifining yuksak iqtidoriga katta baho beradilar. Hatto barcha

1 Qarang: Советский многонациональный роман. Сб.Статей. –М.:1985, С 182.

oliymaqom zotlar bu burunshunos olimni uylariga, yurtlariga mehmonga chorlaydilar.

Elmakka tashrif buyurganida, tortishib qolib, dulga chiqadi va u Chok-Form ostidagi duelda burnidan ayriladi.

U noiloj abgor bir ahvolda otasining oldiga qaytishga majbur bo‘ladi va unga hayotning qizig‘i qolmaganini aytadi. Otasi unga bu hali burunshunoslikning ilk sinovi ekanligi, ammo Kuryurestning burniga tegishib katta xato qilganligini, bu unga xatto shon-shuhrat olib kelishini tushuntiradi. Va shunday deydi:

– Belli Berdda endi hech kim burunsizlik bilan uning oldida maqtan olmaydi. Mana yuz tutgan fojia qacda bolam¹.

Yozuvchi jamiyatdagi soxtakorlik, riyokorlik, hech nimaga yaroqsiz kashfiyotlar, balandparvozlik singari illatlarni fosh qilish bilan taraqqiyotga to‘sqinlik qiladigan yangiliklarni keskin tanqid qiladi. Xuddi shu hol Antuan de Sent Ekzperining “Kichkina shahzoda” asaridagi bodringdan quyosh nuri olish, uyni tomidan boshlab qurish kabi bema’ni kashfiyot yaratish bilan shug‘ullanadigan olimlarni esga soladi.

Yozuvchi burunshunosning barcha xatti-harakatlari na jamiyat, na xalq, na ilm-fan uchun zarracha naf keltirmasligi bilan bir qatorda jamiyatning yuqori tabaqasidagilar asl mohiyat qolib, bachkanabozlik bilan mashg‘ul ekanliklarini bir voqea misolida ko‘rsatib bergan.

Edgar Allan Poning ushbu hikoyasi bevosita V.Gogolning sehrli realizm uslubida yozilgan mashhur “Burun” hikoyasini ham eslatadi. Aytish mumkinki, milliy nasrimizda jahon adabiyotining nodir asarlariga hamohang hikoyalar ham mavjud. Shodiqul Hamroning “Suratdagi ayol”² hikoyasida ijarachi yigit xonadan bir sarg‘ayib ketgan surat topib oladi. Suratdagi kishilar orasida go‘zal qiz ham bo‘lib, unda odamni o‘ziga tortadigan qandaydir tushuntirib bo‘lmas sehrli, g‘ayritabiiy kuch bor edi. Yigit nimagadir bu suratni tez-tez qo‘liga olib, qizning husni jamoliga tikilib qolaveradi. Vaqt o‘tishi bilan yigit bu qizga o‘zi sezmagan holda bog‘lanib qoladi, uni ko‘rish istagi bezovta qila boshlaydi. Bu istak uning butun miyasi, ong-shuurini qamrab oladi. Yigitning bir o‘zi yashaydigan xonadon. U tasodifan orqasidan kimdir borligini, uning hayajon ichida nafas olayotganligini sezib qoladi, ammo ortiga o‘girilishga jur‘at qila olmaydi. Bu voqea bir necha marta takrorlanadi.

Yigit qorong‘u tunlarning birida u yana orqa tomonida ayolning nafas olayotganligini sezadi. Ayol yigitga e‘tibor bermay, ko‘chaga chiqib ketdi. Ayol tor, jin ko‘chalar tez-tez yurib borar, yigit esa uning qadam tashlashlaridan hayratga tushar edi. Bois, ayol bu yo‘llardan oldin ham yuriganday ildamlar edi. Ular yurib-yurib marhuma kampirning darvozasi qarshisida chiqadi va yigitga yuzlanib tikilgancha deydi: “Buning ham burni bor ekan. Mening erimning esa burni yo‘q...” [4]

O‘ta sirli-g‘aroyib bu hikoyada reallik va xayolot aralashib ketgan, voqea xuddi gallyusinatsiyaga o‘xshab ketadi. Hikoyani o‘qigan kitobxonda suratdagi ayol aslida kim bo‘lgan, qachon vafot etgan, ruhi nega bezovta, suratdagi erkakning nega burni yo‘q? kabi ko‘plab savollar tug‘iladi. Yozuvchining maqsadi, asarning g‘oyasi, muallif ifodalamoqchi bo‘lgan fikrning zamirida nima yashiringanligini tushunish kitobxondan ancha ziyraklikni talab qilishi tabiiy. Shuning uchun muallif hikoyada davomida biror bir voqeani izohlamaydi, hech narsaga ishora qilmaydi.

Xulosa qilib aytganda, mustaqillik davri hikoyachiligida g‘arbu sharq an‘analarining badiiy sintezi kuchayib borayotganligi milliy nasrimizning o‘ziga xoslik kasb etayotganligidan dalolat beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Советский многонациональный роман. Сб.Статей. –М.:1985, С 182.
2. Sulton Isajon. To‘la asarlar to‘plami 2-jild. Hikoyalar. 54-b 3. Zarubejnaya literatura XIX veka. Romantizm. Xrestomatiya. Pod redaksiyey prof.
- 3.Sulton Isajon. To‘la asarlar to‘plami 2-jild. Hikoyalar. 58-b.
- 4.Po E.A. Buyuk Temur. –T.:Yangi asr avlodi, 2016. 228-b.
- 5.Hamroev Sh. Suratdagi ayol. “Yoshlik” jurnali, 1990, 7-son.
- 6.Rajabova M. B. Goethe and the East //International scientific-practical conference” XL international conference dedicated to the problems of social sciences”(March 31, 2016) Moscow-2016. – 2016.

1 Po Э.А. Buyuk Temur. –T.:Yangi asr avlodi, 2016. 228-b

2 Hamroev Sh. Suratdagi ayol. “Yoshlik” jurnali, 1990, 7-son.

THEORETICAL ASPECTS OF STUDYING TERMINOLOGICAL VOCABULARY OF THE ENGLISH LANGUAGE

Dalieva Madina Khabibullaevna,

PhD, Head of the English Methodology Department
Uzbekistan State World Languages University

ABSTRACT

The article describes issues based on analyzing theoretical aspects of studying terminological vocabulary of the English language. Analysis of specialized term systems in a comparative aspect makes it possible to identify the uniqueness of the special vocabulary of one language against the background of other linguistic pictures of the world, as well as to establish general linguistic trends in term formation.

Keywords: vocabulary, term, terminology, theoretical analysis, lexicographical means, text.

The steady development of science and the constant growth of international business and scientific relations are making significant changes in the linguistic and conceptual picture of the world, which expands the boundaries of industry terminologies and expands their vocabulary. The formation of new and clarification of existing terms requires their systematization and inventory, which predetermines the study of this layer of vocabulary in a multidimensional dimension.

In comparative linguistics, the study of terminology occurs in two directions: theoretical and practical. For the theoretical analysis of diverse terminology systems, the main attention is focused on determining similar and different in the theoretical foundations of the formation of comparable terminologies. The results of a comprehensive analysis of industry terminology in a comparative aspect serve as the basis for the standardization and unification of terminology systems, for the creation of modern industry terminological dictionaries, for the development of scientifically based methods of teaching foreign languages and optimizing the teaching of professional vocabulary, which is the object of scientific research by practical researchers. An analysis of scientific research into industrial terminology systems confirms that the focus of researchers is on the terms of different scientific branches.

Researchers consider the features of the formation and functioning of the terminology of economics, primarily on the material of the English language (V. L. Ishchenko, 1999) and in its individual subsystems, in particular in the terminology system of marketing (A. I. Gutiryak, 1999), financial and economic relationships (A. M. Lotka, 2000), venture financing (L. V. Ivina, 2001), market financing (Iz. By. Kudelko, 2003), etc.

Certain aspects of the terminological vocabulary of landscape design are covered in the works of B.P. Samoilovich (terms of landscape architecture), I.S. Skorikova (Structural and semantic features of the sublanguage of landscape design) and in English J. Blake, G.D. Brown (terms of landscape design).

Linguists in their research highlight the features of legal vocabulary from the point of view of the political and legal aspect (M.G. Gamzatov, 2001), cognitive features when translating a legal text (S.V. Vlasenko, 2005), problems that arise when translating legal terminology (O.S. Kononov, 2002).

In the study of terminological vocabulary, the main attention is focused on the definition of the term. Both in domestic and foreign linguistics, theoretical developments in the field of terminology were usually preceded by dozens of lexicographical industry works. The intensive development of various fields of activity requires active processing of terminology by lexicographical means, which leads to a change in the understanding of the term and determines the formulation of new (sometimes strict) requirements for it. Linguists define two main features of the term. Firstly, it is closely related to a certain scientific or technical field: the same word in different industries can receive different meanings (for example, a course in the transport industry, banking, politics, education, medicine). Secondly, the content of the term is revealed through a precise, logical definition [1]. T.L. Kandelaki notes that in the definition of a term, the relationship between the term and the concept comes to the fore, since any science is a clear system of interrelated concepts, the identification of which occurs on the basis of a scientific generalization of essential (basic) features [2].

The Vienna School of Terminology offers the following stages of term analysis:

- onomasiological perspective (the concept is related to the emergence of the term as such in the nomination process)
- definition of concepts (any concept becomes part of a certain conceptual system);
- each term is provided with a definition;
- a certain concept is “attributed” to the term;
- synchronous study of terms and concepts.

It becomes obvious that exploring only lexicographic, discrete sources of terms is clearly not enough.

Also V.V. Vinogradov noted: “There are two sides, two points of view in the creation and definition of a term: structural-linguistic and conceptual, semantic, determined by the development of the system of concepts of a particular science, a particular production, or craft. Both of these sides are interconnected and at the same time determined by history, cultural and historical tradition.” The conceptual side of the term system reflects the relationships that exist between terms within a given field.

It is especially important to pay attention to this level when conducting a comparative study of terminology in different languages. In terminology dictionaries, attention is often paid only to the language level, which leads to errors in translation.

References:

1. Alekseeva L. M. Problems of term and term formation: a textbook for a special course / L. M. Alekseeva. – Perm: 1998.
2. Borisova L.I. Main problems of scientific and technical translation. – M.: 1983.

THE PLACE OF THE TERM IN THE LANGUAGE SYSTEM

Dalieva Madina Khabibullaevna,

PhD, Head of the English Methodology Department
Uzbekistan State World Languages University

ABSTRACT

The article deals with the studying the place of the term in the language system. We have defined the characteristics of a terminological unit in the most general form and made a distinction between terms and other types of special vocabulary, it is necessary to consider the relationship between the concept of “terminology” especially since there are different views of researchers on this matter.

Keywords: term, language system, terminology, lexical-semantic transformations, lexical units.

Terminology and terminological system: it is necessary to dwell on the relationship between terminology and general literary vocabulary. Some authors believe that the distinctive features of terminological units (independence of context, lack of emotional-expressive qualities, unambiguity, etc.) allow us to consider terminology as a special subsystem of the literary language and note the existence in the language of a binary opposition “term - not a term.” Accordingly, terminology is contrasted with general literary vocabulary, and the terms themselves, as special units that differ from ordinary words, are placed in closed systems - terminological fields of certain branches of knowledge. The degree of terminology of lexical units: not any lexical units can act as terms, but only those that have certain characteristics (unambiguous, lacking expression, etc.). Some authors try to derive a “terminology threshold” that is established statistically. According to the degree of terminology, terms and terminoids are traditionally distinguished; the latter include lexical units that either have not yet become terms or do not meet the requirements for terms. V.A. Tatarinov defines terminoids as term-like special lexical units with an unclear status. Along with this, the scientist proposes to distinguish between terminonyms, that is, proper names used in a special text that perform terminological functions or even are term-forming lexical units.

Separately, we should consider the problem of professionalism, the status of which in terminology is still not clearly defined. Thus, some researchers consider terms to be variant units of generally accepted terms or colloquial terms and include them in terminology, others consider it necessary to remove professionalisms from the terminological system and designate them as disparate, not united into a single closed system or among themselves units, which, as a rule, are characteristic some picturesqueness and imagery.

S.P. Khizhnyak identifies professionalisms as a separate type of special vocabulary and makes a distinction between terms and professionalisms mainly based on functional and stylistic characteristics. The main difference between professionalisms is the limited scope of their use, which comes down to the oral speech of specialists in an informal setting. The use of reduced determinologized vocabulary is closely related to colloquial speech and is characterized by the presence of emotional connotations and expressive connotations in the vocabulary of this type.

The approach of R.Yu. Kobrin is closer to us and B.N. Golovin, who propose to consider terminology in the system of a common literary language, since often the same lexical units can simultaneously act as both terms and common words. In addition, both of them are equally susceptible to various lexical-semantic transformations, namely: they use the same word-formation models, they tend, however, to varying degrees of intensity, to polysemy, homonymy, etc.

The tendency to strictly separate a term from other linguistic units and to identify special closed systems in which terms operate was also reflected in the correlation of the concepts of “terminology” and “terminosystem”. Terminology is often understood as “a set of words and phrases denoting special scientific and technical concepts and serving for communication in a given field,” and a terminological system is “an ordered set of terms with fixed relationships between them,” that is, codified and unified terminology.

V.M. Leichik supports the distinction between terminology and terminological systems. He notes that sets of terms can be formed spontaneously or consciously. It is proposed to call a spontaneously formed set of terms terminology, and a consciously formed one - a terminological system. The basis of a terminological system is a system of concepts or a logical diagram designed

and implemented in symbolic form. In the center of this scheme is the core - the main concept; other concepts diverge from it, denoting types, characteristics, functions, processes and related objects. Between different types of concepts there are generic, functional, attributive and other types of logical connections. However, such a logical scheme is not yet a terminology system. To create a full-fledged terminological system, it is necessary to add definitions of concepts to the logical diagram, select terms that adequately express these concepts, and organize the terminological system in such a way that each term corresponds to one concept.

It becomes obvious that the main feature of a term system as an artificially constructed model is its consistency and strict logical relationship between the elements of this system. Terms that do not meet these requirements are pushed out of the term system. Thus, outside the framework of the terminological system (that is, outside the field of view of terminology) there remains a large volume of terms that exist and successfully function in real scientific communication, but will not be covered by linguistic analysis.

References:

1. Kapanadze L. A. On the concepts of “term” and “terminology”. M.: Nauka, 1965.
2. Kubryakova E. S. Fundamentals of morphological analysis on the material of Germanic languages / E. S. Kubryakova. – 2nd edition. M.: 2008.

THE ORGANIZATION AND IMPORTANCE OF ENGLISH-SPEAKING CLUB

Fayzullayeva Yulduzxon Xayrulla qizi

Toshkent Shahar Yuridik Texnikumi

“Yuristlar uchun ingliz ” fani o’qituvchisi

+998993859861

fayzullayevayulduz2@gmail.com

Annotation: This article is about speaking club of English, how it can organized, preparation process, value of a speaking club in student’s learning process, why so important to be in a club and other references. An English Club provides a casual environment for language learners to use English. While it is important to practice language skills in the classroom, it does not always mirror real-life situations. In the classroom, the focus is often on a specific skill or aspect (such as grammar - future tense).

Key words: ESL, reading club, volunteers, questions, warm-up activity, suggestion box, leader, speaking, listening, leadership, creative skills

Establishing an English Club presents an excellent opportunity to forge enduring friendships. Having supportive friends who are also English as a Second Language (ESL) learners is crucial as it can enhance your self-assurance. When surrounded by trusted individuals with whom you enjoy spending time, you will feel at ease using English. Remember not to confine your circle of friends solely to your classmates.

How can we start an English Club?

To initiate the process, it is allowed to begin by creating a sign-up form and displaying it prominently in areas such as school lobby or on a bulletin board at a local library. Include email address at the top of the form to allow interested individuals to reach out and share their ideas or suggestions. Avoid taking on all the responsibilities yourself; it is important to distribute tasks among club members. Consider seeking out a fluent English speaker who would be willing to volunteer and attend your meetings. It is allowed find new teachers or high school students who are willing to help without chance a sufficient number of individuals have signed up (6-10 people is an ideal range), it is advisable to organize an introductory meeting. During this initial gathering, members can introduce themselves and become familiar with one another. This is also an opportune time to discuss the specific interests and preferences regarding the type of club that members are interested in forming. Arguing any fees, as the experience can be valuable for them in their job search. At the meeting discussion will be about what type of rules and routines the club should have. For instance, English Clubs usually have an “English only “rule. The participants are allowed to drink and eat during the meeting. It is possible to invite anyone to be a part of your English Club, be it friends, family, classmates, colleagues, or individuals from other educational institutions. Embracing a diverse range of participants from various age groups and cultural backgrounds can make the English Club experience more enjoyable and enriching for everyone involved.

Where should we hold our English Club?

A convenient option for hosting an English Club is utilizing a spare classroom at an English school. This already available space can serve as a suitable venue for conducting Club activities and meetings. To create a more social and less academic atmosphere, it might be beneficial to move the English Club out of the classroom setting. Instead, consider organizing the club in a more informal setting such as a personal home. To ensure flexibility and variety, it is advisable to find multiple individuals who are willing to host the club meetings. This approach can help foster a welcoming and comfortable environment for all members. A cafe or restaurant can be a suitable alternative location for hosting your English Club. However, it is important to note that hosting the club in such a setting may involve some expenses. The instructor may need to negotiate with the manager to reserve a small room during off-peak hours to minimize disruption to other customers. In return, you may be expected to make purchases, such as beverages, and provide a gratuity to the server, depending on the customs of your country. It may be challenging to incorporate elements like movies, music, or other forms of listening practice in this type of environment. Nevertheless, a cafe or restaurant can be a viable option for a small-sized conversation club with fewer than six participants. Hosting an English Club outdoors can be a fantastic option, particularly during

warmer months, but this may vary depending on the country and climate. It is advisable to select a location that provides shelter in the event of rain or adverse weather conditions. This way, the Club can still meet, ensuring the comfort and convenience of all participants.

What can we do in our English Club?

Conversation club meetings tend to have a relaxed and spontaneous nature, usually necessitating minimal planning. One approach is to have participants write down topics they would like to debate or engage in discussions about popular culture and current events. Another engaging activity is to bring in a newspaper article, where everyone can read it together and subsequently discuss its contents. Additionally, English Clubs may take the form of reading clubs, wherein participants independently read the same book prior to the group meeting. These approaches contribute to fostering dynamic and interactive discussions within the English Club setting. Indeed, many English Clubs are designed to cater to individuals seeking improvement across all language skills. If this is the type of club you wish to create, it can be beneficial to structure meetings around specific themes or skills. To ensure participation, each club member can choose from a list of available dates. While you can suggest topic ideas, it is also a good idea to encourage members to propose their own ideas. In your scheduling, always provide an option for members to bring in their own topic (e.g., leaving a blank space for “OTHER” on the theme/skill schedule).

It is essential to assign a leader for each meeting who will oversee the warm-up activity, set the focus for the session, and organize members into groups or pairs as needed. This approach allows every member of the club to have an opportunity to showcase their leadership and creativity. However, it is important to note that even for individuals who may be extremely shy and unwilling to take on a leadership role, you can still allow them to join the club. They may gain confidence over time and become willing to assume a leadership position in subsequent sessions. The goal is to create an inclusive and supportive environment that promotes growth and development for all club members.

REFERENCES

1. <https://www.englishery.com/how-to-organize-your-own-english-speaking-club>
2. <https://www.englishclub.com/english-clubs/>
3. <https://grade-university.com/blog/english-speaking-clubs-how-to-run>

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН: ИННОВАЦИЯ, ФАН ВА ТАЪЛИМ 7-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.10.2023

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000